

MEKKE DÖNEMİNDE MÜŞRİKLERİN MÜSLÜMANLARA UYGULADIĞI AMBARGO

Şükrü BALIKÇI*

GİRİŞ

A. Müşriklerin İslam'a Karşı Tavrıları

Hız. Muhammed (sav) Mekke'de köklü ve saygın bir aileden gelen, herkesin sevip saygı gösterdiği biriydi. Etrafında güvenilir olmasıyla tanınırdı. Ticari işleri de eşinin yardımıyla iyi sayılırdı.⁽¹⁾ Kendisine Allah tarafından Peygamberlik görevi verildikten sonra İslam dinine ilk davet ettiği kişi eşi Hz. Hatice olmuştu. Hz. Hatice bu daveti kabul edip müslüman olmakla kalmamış, Hz. Peygamber'e destek olmuş, onu en sıkıntılı anlarında teselli etmişti.

Daha sonra güvendiği dostlarından davete olumlu cevap verebilecek kimseleri İslam dinine davet etti. Bu şekilde devam eden gizli davet üç yıl sürdü. Bu dönemde müşriklerden aşırı bir tepki gelmemişti. Sadece küçümseyen, alaycı bir tavır sergiliyorlardı. Peygamberliğin üçüncü yılında nazil olan "önce en yakın hısımlarını uyar"⁽²⁾ ayeti onun davete yakınlarından başlamasını istiyordu. Rasulullah bu ilahi emrin gereğini yapmış, en yakın akrabalarını Allah'a iman etmedikleri takdirde başlarına geleceklerden dolayı uyarılmıştı. Resulullah(sav)'ın ilk önce en yakın akrabalarını korkutup

(1) C. Zeydani, 1, 46.

(2) Şuara, 26/ 214.

* İ.H.L. Mes. Der. Öğr., İslam Tarihi Y. L. Öğr.

ikaz etmesi, diğer insanlar üzerinde daha etkili olmuştu.⁽³⁾ Bu ilahi emirden sonra nazil olan "Şimdi sen ne ile emrolunduysan kafalarını çatlatırcasına apaçık bildir, müşriklerden yüz çevir"⁽⁴⁾ ayeti ile davetin şeklinde ve kapsamında çok büyük fark oldu. Peygamber Efendimizin ve ilk müslümanların karşılaştıkları büyük sıkıntılar bu ayetin gereği yapılıncaya ortaya çıktı.

Bu ilahi emir üzerine Hz. Muhammed (sav) bir ziyafet tertipleyerek akrabalarını bir araya topladı. Misafirlerine ikramdan sonra davetini tebliğ edince amcası Ebu Leheb tarafından engellendi. Daha sonraları da buna benzer ziyafetler düzenlediyse de akrabalarından umduğu cevabı alamadı. Bu davetlerde o zaman henüz çok genç olan Hz. Ali (r.a) Peygamber'e yardımcı olacağı sözünü vermiş, müşriklerin ileri gelenleri bu durumu da alay konusu etmişti.⁽⁵⁾ İlk zamanlarda Hz. Muhammed (sav)'i ve onun söylediklerini kaale almayan sadece alay etmekle geçiştiren müşriklerin ileri gelenleri, gün geçtikçe bu durumlarını değiştirerek daha sistemli bir düşmanlığa başladılar. Şairlerini öne sürerek, Peygamber'e ve müslümanlara sözle ve şiirle hakaret ediyorlardı. Bununla istedikleri sonucu elde edemeyince hakaretlerini fiiliyata döktüler. Peygamber Efendimizin komşusu olan Ebu Leheb ve karısı, kirli sularını ve çöplerini Resulullah (sav)'ın üzerine atıyor, geçeceği yollara diken serpiyorlardı. Her kabilenin lideri elleri altındakilerden müslüman olanlara eziyet ederek onları dinlerinden döndürmeye çalışıyorlardı. Onları kızgın kumlar üzerine yatırıyorlar, üzerlerine taş yığıyor, ateşle dağlıyor, habire dövüyorlardı.⁽⁶⁾ Bu işkenceler sadece kölelere, zayıf kimselere uygulanmıyordu. Kureyş müşrikleri bu işkenceleri kendi kardeşlerinden, çocuklarından müslüman olanlara da yapıyorlardı. Hz. Peygamberle ve ilk müslümanlarla alay eden, onları tehdit eden, onlara her türlü eziyet ve işkenceyi reva gören müşrikler, istedikleri sonuca bir türlü ulaşamıyorlardı. İstedikleri şey bu dini ortadan kaldırmaktı.

Kureyş'in bu davete tepki göstermelerinin, küfürde inatlaşmalarının birtakım sebepleri vardı. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

1. Putperest olan Mekkeli müşrikler Paganist (çok tanrılı) bir inanca mensuptular. Kâbe'de 360'tan fazla putları vardı. Onlar ayrıca bu putlardan dolaylı yollarla kazanç elde ediyorlardı. İslam'la bunların tümü yok olacaktı.

2. Mekkeli müşriklerin ileri gelenleri mevki ve nüfuzlarını kaybetme endişesi ile de bu dine karşı geliyorlardı. Kendilerince böyle bir görev Mekke'nin ileri gelenlerinden Velid b. Muğire veya Ümeyye b. Halef ile Taif'in ileri geleni Urve b. Mes'ud es- Sakaff'ye verilmeliydi. Bunlar reisliğe daha

(3) Sabûni, IV, 351.

(4) Hicr, 15/ 94.

(5) Köksal, I, 198.

(6) Bk. Heykel s. 138- 139 (Dipnottan).

yakın sayılıyorlardı. Çünkü hem zenginler, hem konumları belli, hem de evlat sahibiydiler. Onların bu düşüncelerini Kur'an-ı Kerim şöyle dile getirir: "Derler ki şu Kur'an iki memleketin birindeki büyük bir adama indirilmeli değil mi idi?"⁽⁷⁾ Müşriklerin kendi liderlerinde aradıkları şartları Hz. Peygamber'de görmemeleri onları böyle bir itiraza sevk ediyordu.⁽⁸⁾

3. Müşriklerin Hıristiyanlıktan nefret etmeleri ve müslümanlığı Hıristiyanlığa benzetmeleri. Çünkü her iki din de monoteist (tek tanrılı) bir inanca sahipti. Bir Hıristiyan olan Ebrehe'nin Mekke'yi istila edip Kâbe'yi yıkmaya teşebbüsü ve ilk dönemlerde müslümanların da Hıristiyanlar gibi Kudüs'e yönelerek ibadet etmeleri, müşriklerin zihninde müslümanlarla Hıristiyanları birbirine benzetmeye sebep oluyordu.⁽⁹⁾

4. Kabileler arasındaki rekabet.

Kusay b. Abdimenaf'ın dört oğlu vardı. Bunlardan Haşim ile Abdışems ikiz kardeşiler. Haşim Kureys'in reisi olduktan sonra kendisini çekemeyen kardeşinin oğlu Ümeyye ile arasında geçimsizlik başlamıştı. Bu geçimsizlik neticesinde o zamanki adet üzerine Ümeyye ile Haşim bir müsabakaya davet edildiler. Müsabakayı Haşim kazandı. Kureys büyüklerinin kararıyla Ümeyye 10 yıl sürgüne gönderildi ve 50 deve vermeye mecbur edildi.⁽¹⁰⁾ Ayrıca Haşim'in çalışkanlığı, Kureys'e sağladığı ticari imtiyaz, sikâye (Hacılara su dağıtma) ve rifâde (Hacılara yiyecek dağıtma) görevlerini yerine getirirken gösterdiği gayret ve dürüstlük, oğlu Abdulmuttalib'in Zemzem kuyusunu bulmasıyla başlayan şöhreti, idareciliği esnasında gösterdiği gayret, kabilesine karşı şefkati, kabilesini diğer kabilelere karşı temsil gücü, Haşimoğulları'nın şan, şöhret ve itibarlarının yükselmesine sebep oldu.⁽¹¹⁾ Haşimoğulları'ndan Abdulmuttalib'in ölmesi üzerine reislik Emevilerden Harb'e geçti. Abdulmuttalib'in oğullarından Ebu Talib'in zengin olmayışı Ebu Leheb'in ise ahlaksız oluşu buna sebep olmuştur. Emeviler tam da reisliği ele geçirmişken Haşimoğulları'ndan birisinin Peygamber olması, onların reisliğini tehlikeye düşüreceği korkusuyla Resulullah'a ve kavmine karşı düşman kıldılar.

Mahzumoğulları'na gelince; Velid b. Muğire Mekke'nin reislerinden di. Ebu Cehil de Velid'in yeğeni olup Mahzumoğulları'nın reislik konumundaydı. Haşimoğulları'yla Mahzumoğulları arasında eskiden beri devam eden bir rekabet vardı. Bir gün Ahnes b. Şerik, Ebu Cehil'e İslamiyet hakkında ki fikrini sorunca o da: "Bizimle Haşimoğulları arasında eskiden beri rekabet vardır. Onlar ziyafet verirlerse, biz de veririz. Onlar cömertlik gös-

(7) Zuhuruf, 43/ 31.

(8) Kafir, s. 118.

(9) Canan, I, 180-181.

(10) Canan, I, 182.

(11) Kafir, s. 116.

terirlerse biz de gösteririz. Ta ki onlardan aşağı kalmayalım. Fakat şimdi Haşimoğulları'ndan biri Peygamberlik iddiasında bulunuyor. Vallahi biz onların peygamberlerine inanmayız " demişti.⁽¹²⁾ Diğer bütün kabileler de reisliği Haşimoğulları'na kaptırmamak için birlik olmuşlardı.

5. İslam dininin efendilerle köleleri eşit sayması bunların eşit haklara sahip olması Mekkeli müşriklerin gururlarına yediremedikleri bir durumdu.⁽¹³⁾

6. Müşriklerde ahiret inancının olmayışı. İslam dininin yapılan her şeyin hesap gününde sorulacağını insanlara öğretmesi müşriklerin akıllarını başlarından alıyordu. Çünkü bu dünya hayatında her türlü ahlaksızlığı işlemeyi normal karşıyorlardı. Onların bu hareketlerinde putlara kurban kestikleri takdirde her türlü ahlaksızlığı yapmaya hak kazanacakları şeklinde özetlenebilecek bir inanca sahip olmaları da söz konusuydu.⁽¹⁴⁾ Mekke'nin ileri gelenlerinin bazıları ahlaksızdı. Hukuk dinlemez, hayır işlemez, yalan söyler, hırsızlık ederlerdi. Güçlü ve zengin olanların işledikleri suçlara göz yumma söz konusuydu. Haşimoğulları'nın reisi konumunda bulunan Ebu Leheb bir hırsızdı. Kâbe'de saklı bulunan altın geyiği çalmış ve satmıştı.⁽¹⁵⁾ Bütün bu sebepler müşriklerin Hz. Peygamber'e ve davetine karşı gösterilen tepkinin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

Bunun yanında müslümanlar da yaşadıkları sıkıntılı duruma rıza göstererek yerlerinde oturmuyor; dinlerini daha rahat yaşayabilecekleri yerler arıyorlardı. Bu konuda Hz. Peygamber onlardan bazısına adalet ve hakkaniyetle ünlü bir hükümdarın yönetiminde bulunan Habeşistan'a hicret etmelerini tavsiye etti. Ancak müslümanların Habeşistan'a hicret etmesi müşriklerin daha katı tedbirlere başvurmalarına sebep oldu.

B. Müşrikleri Ambargo Uygulamaya İten Sebepler :

Müşrikler, Hz. Muhammed (sav) ' le alay ettiler, onu küçük düşürmeye çalıştılar, ona ve Ashabına eziyet ettiler; ama bir sonuç alamadılar. Bunun üzerine tatlılıkla ve bazı değişik tekliflerle kendisine ve amcası Ebu Talib'e başvurdular, bütün bunlardan da bir sonuç alınamadı. Üstelik gelişen bütün olaylar aleyhlerineydi. Resulullah ve Ashabı birbirlerini gözetip koruyorlardı. Hz. Hamza ve Hz. Ömer gibi ünlü kişiler de müslümanların safına katılmış, onlara güç vermişti. Kabileler arasında da İslam'ın hızla yayıldığını görüyorlardı. Habeşistan Kralı Neceş'in onları elçilerini hiçe sayarak isteklerini reddetmesi ve iltica eden müslümanları koruması, Kureysli-

(12) Canan, I, 182-183.

(13) Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, I, 220.

(14) Ünlü, s. 40.

(15) Canan, I, 183.

ler için bir hezimet oldu. ⁽¹⁶⁾Bu işe kesin bir çözüm için tekrar amcası Ebu Talib'e başvurarak onu öven topluluk, ondan şunlardan birini yapmasını istediler: Ya yeğenini bu işten vazgeçirecek, ya onlara teslim edecek, ya da onlarla savaşmayı göze alacaktı. ⁽¹⁷⁾Kavmini kibarca başından savan Ebu Talib'in bunları yapmaya hiç niyeti yoktu. Ebu Talib'in bu niyetini çok iyi bilen Kureys'in ileri gelenleri açıkça Resulullah'ı öldürmek için oybirliğiyle karar aldılar. ⁽¹⁸⁾Hız Muhammed (sav)'i öldürmeye kesin olarak karar veren müşrikler, Haşimoğulları ve Abdülmütaliboğullarının onu koruması yüzünden bu isteklerine ulaşamadılar. Kureys müşriklerinin bu kötü emelini öğrenen Ebu Talib, Resulullah'a şî'be ⁽¹⁹⁾girmeyi emretti. Böylece onu daha rahat bir şekilde koruyacaktı. Bu konuda Haşimoğulları'yla, Abdülmütaliboğullarının tüm fertlerini de bu hususta yardıma çağırmış, Ebu Leheb hariç tümünden olumlu cevap almıştı. ⁽²⁰⁾Resulullah'ı öldüremeyen Kureys, onu koruyan kabilesine karşı da bazı sebeplerden dolayı savaşmayı göze alamadı. Bunun üzerine Kureysliler Haşimoğulları ve Abdülmütaliboğulları ile aralarında var olan akrabalık bağları ve ticari ilişkileri sona erdiren bir ahitname hazırlamaya karar verdiler. ⁽²¹⁾

I. BÖLÜM

AMBARGO

A. Ambargo Uygulamaya Karar Verenler

Resulullah (S.A.V.)'i öldürmeye muvaffak olamayan Kureysli müşrikler, Mekke'nin üst tarafında kabristanların yanında Kinane oğullarına ait olan Hayfi veya Muhassab denilen yerde toplandılar. Hz. Peygamberi öldürme planlarının Ebu Talibin engellemesi yüzünden suya düştüğünü görünce Peygamberi ve onu koruyanları topluca cezalandırma yolunu seçtiler. Bundaki gayeleri Haşimoğulları'nın Hz. Muhammed (S.A.V.)'i öldürmek için kendilerine teslim etmelerini sağlamaktı. Tespit ettikleri tedbirleri ahitname şekline koyup bir sayfaya yazmayı ve onun dışına çıkmamayı kararlaştırdılar. ⁽²²⁾Ahitnameyi Mansur b. İkrime b. Amir b. Haşim b. Abdi Menâf b. Abdiddâr b. Kusây yazmıştı. Yazdığı gün bu kişinin elleri felç oldu. ⁽²³⁾Anlaşmanın kâtibi olarak en- Nadr b. Haris'in ismi de kaynaklarımızda geçmektedir. ⁽²⁴⁾Ebu Leheb (Abdu'l- Uzza b. Abdülmütalib) kabilesine

(16) İbn Sa'd, I, 208; İbn Hişâm, I (I- II), 350; Yakûbi, I, 350; Diyarbekri, I, 297.

(17) İbn İshak, s. 157; Belâzûri, I, 229.

(18) İbn İshak, s. 157; Belâzûri, I, 229.

(19) Şî'b : Haşimoğulları'na ait olup, kendilerine atalarından miras kalan ve bazılarının evlerinin de bulunduğu Mekke yakınında bulunan yer, mahalle.

(20) Belâzûri, I, 230; Beyhâki, II, 311- 315.

(21) Belâzûri, I, 230; Yakubi, I, 350; Beyhâki, II, 311; Diyarbekri, I, 397.

(22) Diyarbekri, I, 397; Köksal, I, 310.

(23) İbn İshak, s. 156; İbn Hişâm, I (I- II), 350; Diyarbekri, I, 397.

(24) İbn Hişâm, I (I- II), 350.

rağmen Kureyşlilerin yanında yer aldı.⁽²⁵⁾

Alınan bu ambargo kararına Kureyş kabilelerinden Abdişemsoğulları, Teymoğulları, Zuhreoğulları, Haris b. Fihri oğulları, Esedoğulları ve Nevfe-loğulları katıldılar. Bu kabileler eski düşmanları olan Sehmoğulları, Cuma-hoğulları (b. Halef) ve Mahzumoğullarıyla da işbirliği yaptılar.⁽²⁶⁾ Ehabişler de ambargo kararına katılanların safında yer aldı.⁽²⁷⁾ Müşrikler üzerinde an-laştıkları maddelere uyacakları hususunda söz verdikten sonra anlaşma metninin altını imzalamayı da ihmal etmediler. Tarihçilerimizden İbn Sa'd üç mühürden bahseder.⁽²⁸⁾ Yakubi 80 kadar mühürle mühürlendiğini nakle-der.⁽²⁹⁾ Sonraki tarihçilerden bu sayıyı 40 olarak nakledenler vardır.⁽³⁰⁾ Ka-naatimizce bu sayı üçten fazladır. Çünkü ambargo kararına katılan kabilele-rin sayısı ve o gün için Mekke'de yaşayan kabileler göz önüne alındığında bu üç sayısının çok düşük olduğu anlaşılır. Geri kalan iki rivayet ise doğruya daha yakın görünmektedir. Muhtemeldir ki belgeyi imzalayan kabile reisi-nin yanında kabile fertleri üzerinde etkin olan kişiler de imzalamıştır.

B. Ambargonun Temelini Teşkilenden Müeyyideler

Yukarıda değindiğimiz gibi müşrikler, Hz. Peygamberi öldürme plan-larının Ebu Talib'in engellemesi yüzünden suya düştüğünü görünce Pey-gamberi ve onu koruyanları topluca cezalandırma yolunu seçtiler. Bundaki gayeleri Haşimoğulları'nın Hz. Muhammed (S.A.V.)'i öldürmek için kendi-lerine teslim etmelerini sağlamaktı. Aksi taktirde tümü aklıktan kırılıp he-lak olacaktı. Anlaşma metninin içerdiği maddeler iki ana başlık altında sıra-lanabilir.

1. Kureyşliler Haşimoğulları'ndan ve Abdülmutaliboğullarından kız al-mayacaklar, onlara da kendi kızlarını vermeyeceklerdi.

2. Onlara hiçbir şey satmayacaklar. Onlardan da hiç bir şey satın alma-yacaklardı.⁽³¹⁾

Yine tarih kaynaklarımızda bu iki ana maddenin yanında teferruat di-yebileceğimiz bazı müeyyidelerden bahsedilir. Hz. Muhammed (sav) 'i öl-dürmek için kendilerine teslim edilinceye kadar onlarla herhangi bir işbirli-ği yapılmayacak,⁽³²⁾ onlarla birleşilmeyecek.⁽³³⁾ Onlarla oturulmayacak, evle-

(25) İbn İshak, s. 156; İbn Hişam, I (I-II), 351.

(26) Watt, s. 128-129.

(27) Hamidullah, I, 113.

(28) İbn Sa'd, I, 209.

(29) Yakubi, I, 350.

(30) Mahmud Esad, s. 486; Canan, I, 193.

(31) İbn İshak, s. 156; İbn Hişam, I (I-II), 350; İbn Sa'd, I, 208-209; Belâzürî, I, 234; Yakûbî, I, 350; Diyarbekri, I, 397; Beyhâkî, II, 315;

Hamidullah, I, 113.

(32) İbn İshak, s. 156.

(33) Yakubi, I, 350.

rine girilmeyecek, onlarla ebediyen bir anlaşma yapılmayacak.⁽³⁴⁾ Devamlı rahatsız edilecekler.⁽³⁵⁾ Onlarla konuşulmayacak diye özetleyebileceğimiz bu hususlar iki ana maddeyi destekler niteliktedir.

Bütün bu kararlar bu iki kabileyi toplumdaki uzaklaştırıp medeni haklardan mahrum bırakmaya yönelikti.⁽³⁶⁾ Bu kararların alınmasında Kureyş'e mensup diğer kabilelerin Resulullah(S.A.V.)'a zarar verdikleri takdirde Haşimoğulları'nın düşmanlığını kazanacakları bu durum da korktukları tefrikanın vaki olacağı korkusu etkili olmuştu.⁽³⁷⁾ Kureyş, birinci madde ile aralarında mevcut olan akrabalık bağlarını koparmakla kalmıyor, yeni tesis edilebilecek akrabalıkları da önlemiş oluyordu. İkinci madde ile de maddi bakımdan Haşimoğulları ve müttefiklerini tamamen çöktürmeyi ve isteklerini bu yolla kabul ettirmeyi umuyorlardı.

C. Ambargonun Tarihi ve Süresi

Ambargo anlaşmasının hangi tarihte yapıldığı ve anlaşmanın ne kadar sürdüğü hususunda kaynaklarımızda açık bir bilgi yoktur. Mevcut bilgiler ise hemen hemen aynı tarihe ve süreye işaret etmektedir. En eski sîret yazarlarından İbn İshak ambargonun iki veya üç yıl sürdüğünü, yine diğer bir rivayette üç yıl sürdüğünü söylerken olayın ne zaman meydana geldiğini belirtmemektedir.⁽³⁸⁾ İbn Sa'd ise ambargonun bi'setin yedinci yılının Muharreminde başladığını ve üç yıl devam ettiğini söyler.⁽³⁹⁾ Yakubî, ambargonun bi'setin altıncı yılından sonra yapıldığını söylemekle yukarıda bahsettiğimiz rivayetlere uygun bir tarihlendirme yapar.⁽⁴⁰⁾ Belâzûrî de, ambargo süresinin üç yıl olduğunu söyler.⁽⁴¹⁾ Ambargonun sona ermesiyle ilgili tarih olarak bi'setin 10. yılı nakledilir. Yani Hicret'ten üç yıl önce sona erdiği söylenir.⁽⁴²⁾ Yine Belâzûrî, ambargonun bi'setin 10. yılı Zilkâde ayı başlarında sona erdiğini belirtir.⁽⁴³⁾

Bütün bu rivayetlerden edindiğimiz kanaate göre ambargo tam üç yıl değilse bile, iki yıldan fazla sürmüştür.

D. Ambargo Kapsamında Olanlar ve Ambargo Süresince Karşılaştıkları Sıkıntılar

Daha önce bahsettiğimiz gibi Ebu Talib, Kureyş'in, Yeğeni Hz. Mu-

(34) Belâzûrî, I, 230; Beyhâkî, II, 311.

(35) Mahmud Esad, s. 486.

(36) Mahmud Esad, s. 486.

(37) Filibeli, Z. Nur s. 117.

(38) İbn İshak, s. 159-161; İbn Hişam, I (I-II), 353; İbn Sa'd, I, 209.

(39) İbn Sa'd, I, 209; Diyarbekri, I, 397.

(40) Yakubî, I, 350.

(41) Belâzûrî, I, 233-234.

(42) İbn Sa'd, I, 210; Belâzûrî, I, 236; İbn Kesir, III, 122-123; Diyarbekri, I, 398.

(43) Belâzûrî, I, 236.

hammed (S.A.V.)'i ne şekilde olursa olsun öldürmeye karar verdiklerini öğrenince onu korumanın buldukları yerde daha güç olacağını anlamıştı. Bu konuda kendisine yardımcı olmaları için Abdimenaf oğullarını toplantıya çağırdı. Bu toplantıya sadece Haşimoğulları ve Abdulmuttaliboğulları katıldı. Bu iki kabile hem cahiliye ve hem de İslamiyet döneminde birlik içerisinde olmuşlardır.⁽⁴⁴⁾ Ebu Talib, bir tedbir olarak atalarından kendilerine tevarüs eden ve "Şi'bu Ebu Talib" denen yere taşınmayı daha uygun buldu. Burası Resulullah'ın doğduğu yerdi. Burada Haşimoğulları'nın evleri vardı. Daha önce reisleri Abdulmuttalib iken "Şi'bu Abdulmuttalip" denen yer, Ebu Talib'in reisliğinden sonra "Şi'bu Ebi Talib" ismini almıştı.⁽⁴⁵⁾ Kelime anlamı, "Ebu Talib mahallesi" olan bu yer, Haşimoğulları'na ait olan iki dağ arasında ki bir vadiydi.⁽⁴⁶⁾ Ebu Talib bu gayeyle Haşimoğulları ile Abdulmuttalib oğullarını toplayarak Resulullah'la birlikte Şi'be taşınmalarını emretti. Böylece Kureyş'in Resulullah'ı öldürmelerini önlemiş olacaktı.⁽⁴⁷⁾ Haşimoğulları ve Abdulmuttalib oğullarının, müslüman olsun, olmasın tümü Ebu Talib'in bu çağrısına uydu. Çağrıya uyanlardan müslüman olanlar Allah ve Resulünün yanında yer almak, ona yardımcı olmak için, müslüman olmayanlar da hamiyetlerinden dolayı bu çağrıya uydular.⁽⁴⁸⁾ Bu çağrıya sadece Ebu Leheb uymamıştı.⁽⁴⁹⁾ İbn Hazm, Ebu Leheb'in çocuklarında babalarıyla birlikte Kureyş'e katıldıklarını nakleder.⁽⁵⁰⁾

Resulullah'ı koruma hususunda Haşimoğulları ve Abdulmuttaliboğullarının verdikleri desteğe muhtemelen Haşimoğulları ile Ümeyyeoğulları arasında eskiden beri varolan husumet ve rekabet de etkili olmuştur. Yalnız bu asabiyet duygusu yeterli sebep sayılamaz. Bunun yanında Hz. Peygamber'in mevkii, imanının sarsılmayan sağlamlığı, herkesi iyilikle İslam'a davet etmesi de etkili olmuştu. Ayrıca Arap kabileleri, kendi dinlerinden başka dinlerin bulunduğu dair bir takım bilgilere sahiptiler. Bu yüzden Resulullah'a destek veren bu iki kabile, yeğenlerinin de bir Ümeyye b. Ebi's-Salt, bir Varaka b. Nevfel gibi söyleyeceklerini apaçık söylemesini ve bunun için bir itiraza uğramamasını istiyorlardı.⁽⁵¹⁾

Bu konuda Watt, Hz. Muhammed (S.A.V.)'in davetinin acımasız tekelcilere karşı koyması bakımından Hılful-Fudul'a benzetildiğini, hatta onun bir devamı gibi görülüp Haşimoğullarından destek gördüğünü söyler.⁽⁵²⁾

(44) Ebu Zehra, II, 185.

(45) Mahmud Esad, s. 486.

(46) İbnü'l-Cevzi, I, 314.

(47) Belâzûri, I, 230; Beyhâki, II, 311-315.

(48) İbn İshâk, s. 162; Belâzûri, I, 230; Beyhâki, II, 311; Diyarbekri, I, 297.

(49) İbn İshâk, s. 158; İbn Hişâm, I (I-II), 351; İbn Sa'd, I, 209; Belâzûri, I, 230; Diyarbekri, I, 297.

(50) İbn Hazm, s. 64.

(51) Heykel, s. 137.

(52) Watt, s. 128.

Kureysliler, Ebu Talib'in Resulullah'ı korumak için aldığı bu tedbiri duyunca daha da öfkelenerek acımasız ve zalimce bir tedbir olarak ambargo uygulamaya karar verdiler.⁽⁵³⁾ Ambargo kararlarının yazıldığı sayfa daha inandırıcı olması için Kâbe'nin içinde saklandı.⁽⁵⁴⁾ Bu sayfanın Ebu Cehil'in teyzesi Muharribetü'l-Hanzeliyye'nin kızı Umm Cûlâs'ın yanında saklandığına dair bilgi de vardır.⁽⁵⁵⁾ Haleb'i bunun mümkün olabileceğini söyleyerek "sayfa Kâbe" ye asılıncaya kadar Ebu Cehil'in teyzesinin yanında saklanmış olabilir" açıklamasını yapar.⁽⁵⁶⁾ Ayrıca yazılan sayfanın birden fazla olup bunların değişik yerlerde muhafaza edilmiş olabileceğini nakledenler de vardır.⁽⁵⁷⁾ Bu her halukarda müşrikler Haşimoğullarına karşı aldıkları kararın yazılı olduğu metni dikkatlice muhafaza etmeye çalışmışlardır. Belgenin Kâbe'de saklanması daha kuvvetli bir ihtimaldir. Çünkü kıymetli eşyaların Kâbe'de saklandığı bilinen bir husustur.

Bi'setin yedinci yılında Haşimoğulları ve Abdulmuttaliboğullarının Resulullah'ın can güvenliğini sağlamak için Şi'bu Ebi Talib' de toplanmasından sonra uygulamaya konan ambargo, buradaki insanlara hayatlarının diğer zamanlarında dahi unutamadıkları zorluklar yaşattı. Bütün ticari faaliyetleri durdurulmuş, yaşam için temini zorunlu maddelerin tümü onlardan engellenmişti. Sahip oldukları paraları dahi harcayamıyorlardı. Gün geçtikçe bu sıkıntılar dayanılmaz bir hal aldı. İnsanlar, ruhen sarsıntı geçirecek duruma geldi. Ambargo altındakiler sadece savaşılmaması yasak olan haram aylarda pazarlara inebiliyorlardı.⁽⁵⁸⁾ Bu durumda da alış veriş yapmaları engelleniyordu. Mekke'ye bir ticaret kervanı geldiğinde ambargo kapsamında olanlardan bir kişi çoluk çocuğuna yiyecek almak için pazara gelmeye görsün, bunu gören Ebu Leheb hemen ayağa kalkarak pazar esnafına: "Ey tacirler, Muhammed'in ashabına fiyatları öyle yükseltin ki sizden bir şey satın alamasınlar. Sözümde durmak hususunda beni tanırız. Uğrayacağınız zararı tazmin etmeye ben kefilim." derdi. Bunun üzerine tacirler de fiyatlarını kat kat artırırlardı. O gelenler pazardan hiçbir şey satın alamadan açlıktan feryat eden çocuklarının yanına elleri boş olarak dönerlerdi.⁽⁵⁹⁾ Yine Velid b. Mugire'nin görevlendirdiği münadi Kureys'e Şi'b'den birini alış veriş yaparken gördüğünde fiyatları artırmalarını söylerdi.⁽⁶⁰⁾ Onlardan biri pazara indiğinde fiyatlar öyle artırılırdı ki parası o şeyi almaya yetmezdi. Bu durum üç yıl boyunca bu şekilde devam etti. Ambargo altındakiler şiddetli sıkıntılara maruz kaldılar. Açlıktan ağlaşan çocukların feryatları Şi'b'in ötelerinin-

(53) Diyarbekri, I, 297.

(54) İbn İshâk, s. 156; İbn Hişâm, I (I-II), 350; İbn Sa'd, I, 209; Belâzûri, I, 234; Beyhâkî, I, 312.

(55) İbn Sa'd, I, 209; Halebi, I, 337.

(56) Halebi, I, 337.

(57) Mahmud Esad s. 486.

(58) İbn İshâk, s. 159; İbn Sa'd, I, 209; Belâzûri, I, 234; Diyarbekri, I, 297.

(59) İbn Hişâm, I, (I-II), 377 (Dipnottan).

(60) İbn İshâk, s. 159.

den işitiliyordu.⁽⁶¹⁾ Müşrikler bile Haşimoğullarının başlarına gelen beladan nefret etmeye başladılar. Öyle ki hemen hemen Kureyş'in tümü böyle düşünmeye ve yazılan sayfaya karşı olduklarını açıkça belli etmeye başlamışlardı.⁽⁶²⁾ Şi'b'dekilerden dökülmüş ağaç yapraklarını yiyenler vardı.⁽⁶³⁾ Yine Şi'b'dekilerden biri bir gece uzun bir zaman evvel kesilmiş bir hayvanın artığı bir deri parçasını bulduğunda, bunu suda kaynatıp yemek yapma düşüncesiyle büyük bir sevince gark olmuştu.⁽⁶⁴⁾

Ambargo süresince ambargo kapsamında olanlardan durumu iyi olanların fedakârlığı ve Kureyş tarafında kalan bazı müşriklerin merhamet duygusu olmasaydı, Şi'b'dekilerin durumu daha da kötü olacaktı. Resulullah(sav), eşi Hz. Hatice ve amcası Ebu Talib bütün mallarını Şi'b'dekilere harcamışlardı.⁽⁶⁵⁾ Haşimoğullarının başına gelen bu sıkıntıdan rahatsızlık duyanlardan Hişâm b. Amr b. Hâris, geceleri yük develerini yiyeceklerle yükler gece Şi'b'in kapısına kadar gelip hayvanların yularlarını serbest bırakarak onları Şi'b'in içine sürerdi. Şi'b'dekiler hayvanların yükünü boşalttıktan sonra onları geri iade ederlerdi. Bu durum defalarca tekrarlanmıştı.⁽⁶⁶⁾ Hişâm b. Amr'ın gizlice yaptığı yardımı öğrenen Kureyşliler ona kızıp küfretmişler araya giren Ebu Süfyan b. Harb, Kureyşlileri men ederek "Keşke biz de onun gibi davransaydık" demişti.⁽⁶⁷⁾ Yine bir gün Hz. Hatice'nin yeğeni Hakim b. Hizâm bir kölesiyle birlikte halasına yiyecek götürüyordu. Yolda onlara rastlayan Ebu Cehil yaptıklarını öğrenince ya bu işten vazgeçmelerini yahut ta onları tüm Kureyş'e karşı rezil edeceğini söyleyerek tehdit etmiş; bu esnada olanlara şahit olan Ebu'l- Bühteri b. Hişâm b. Hâris b. Esed, Ebu Cehil'e karşı gelerek yapılanın normal olduğunu söylemişti. Bunun üzerine aralarında çıkan tartışma kavgaya dönüşmüştü. Bütün bu olanları yakınlarında bulunup, onları gözleyen Hamza b. Ebu Talib görmüştü. Oysa o müşrikler böyle bir durumun Resulullah'a ve ashabına ulaşmasından hoşlanmıyorlardı.⁽⁶⁸⁾

Ambargo süresince Resulullah (sav)'a vahiy gelmeye devam ediyor.⁽⁶⁹⁾ o da gece gündüz demeden açık ve gizli olarak insanları İslam dinine inanmaya davet ediyordu.⁽⁷⁰⁾

Bütün bu sıkıntılara sevgili yeğeni için katlanan Ebu Talib, Şi'b' de de işi şansa bırakmayarak Hz. Peygamber'i en iyi şekilde korumaya çalışıyor-

(61) İbn İshak, s. 159; İbn Sa'd, I, 209; Belâzûri, I, 234.

(62) İbn İshak, s. 159.

(63) İbn Hişâm, I, (I- II) , 377 (Dipnottan) ; Halebi, I, 337.

(64) Hamidullah, I, 113- 114.

(65) Yakûbi, I, 350.

(66) İbn İshak, s. 165; İbn Hişâm, I (I- II) , 374- 375; İbn Kesir, III, 120.

(67) Halebi, I, 342.

(68) İbn İshak, s. 161.

(69) İbn Haldun, II, 414.

(70) İbnu'l- Esir, II, 89; Zehebi, s. 142.

du. Resulullah'ın açıktan veya gizlice öldürüleceğinden korkuyordu. Resulullah uzanmak veya uyumak istediğinde onu kendi yatağına gönderiyor, kendisiyle oğullarından birinin arasında yatırıyordu.⁽⁷¹⁾ Bazen insanlar uyuyacakları zaman ona yatağında yatmasını söylüyor, insanlar uykuya dalınca da onun yerini çocuklarından veya kardeşlerinden veyahut yeğenlerinden birisinininkiyle değiştiriyordu. Yerinden kaldırdığı kişiyi de, onun yerine yatırıyordu.⁽⁷²⁾ Böylece ona uyku esnasında bir kötülük gelmesini engelliyordu. Ayrıca evinin etrafında geceleri bizzat nöbet tutuyordu.⁽⁷³⁾ Ebu Talib bunları yapmakla kendisi ve çocuklarının canı pahasına Resulullah'ı korumaya çalışıyor; hiç bir fedakârlıktan kaçınmıyordu.

Kureyşliler, olanlardan dolayı kendi yanlarında kalan müslümanlara daha kötü muamele ettiler. Kendi akrabalarından müslüman olanlara düşmanlıklarını daha da arttırmışlardı. Onları iple bağlıyor, işkence ediyorlardı. Beni Cumah'dan Osman b. Maz'ûn ve Ferrâ⁽⁷⁴⁾ bunlardandı. Ferrâ Ebu Talib'in kız kardeşinin oğlu yani yeğeni olduğu için Kureyşlilerin itirazına rağmen onu da himayesine almıştı.⁽⁷⁵⁾ Şi'b'e gidemeyip de Kureyş'in yanında kalan, ne bir kabileye mensup ne de bir kabilenin himayesine sahip olmayan müslümanlar, İslam düşmanları tarafından şiddetli işkencelere maruz kaldılar.⁽⁷⁶⁾

II. BÖLÜM

AMBARGONUN KALKMASI

A. Ambargonun Sona Ermesini Hazırlayan Sebepler

Hakikatte bu ambargo kararının alınmasına bütün Kureyş katılmadı. Bu karar sosyal mevkilerini tehlikede gören, yaptıkları ahlaksızlık ve haksızlıkları yapmama düşüncesinde olan müşriklerin ileri gelenlerinin almış olduğu bir karardı. Alınan bu karar, oybirliğiyle alınmadığı gibi sonradan da genel bir kabul görmemişti. Çünkü her iki tarafta çeşitli yönlerden akrabaydı. Kureyş'ten, uzaktan gelen çocuk ağılamalarına dayanamayan, yapılan haksızlıktan dolayı Haşimoğulları'na yardım etmek isteyenler vardı.⁽⁷⁷⁾ Kureyşliler, muhasarada bulunan, açlıktan dolayı feryat eden çocukların sesiyle sabahlıyordu. Sabah Kâbe'nin yanına oturmaya gidenlerden bazıları yanında bulunan çoluk çocuğunun geceyi nasıl geçirdiğini soruyor; iyilikle geçirdiği cevabını alınca da "Lakin şu Şi'b'deki kardeşlerimiz açlıktan ağla-

(71) İbn İshâk, s. 160.

(72) Beyhâkî, II, 312.

(73) Mahmud Esad, s. 486.

(74) Ferrâ Ebu Seleme b. Abd'ül-Esed b. Hilal b. Abdullah b. Ömer b. Mehzum.

(75) İbn İshâk s. 164.

(76) Hodgson, I, 110.

(77) Belâzürî, I, 234; Beyhâkî, II, 315; Diyarbekri, I, 297.

şan çocuklarının feryatlarıyla sabahladı." diyerek bu durumdan duydukları rahatsızlığı dile getiriyorlardı.⁽⁷⁸⁾ Muhasara altındakilerin bu durumuna müşriklerden sevinenler de yok değildi.⁽⁷⁹⁾

Allah'ı Teâla rahmetiyle ambargo maddelerinin yazılı olduğu sayfaya bir ağaç kurdu musallat etmiş ve bu durumu da Hz. Muhammed (S.A.V.)'e haber vermişti. Ambargonun yazılı olduğu sayfaya musallat olan bir kurtçuk Allah'ın isminden başka hiç bir şey bırakmamıştı.⁽⁸⁰⁾ Kaynaklarımızdan bazıları, musallat olan bu böceğin sayfada sadece Allah'ın isminin geçtiği yerleri yediğini diğer yerleri bıraktığını nakleder.⁽⁸¹⁾ Resulullah(S.A.V.) sayfanın başına gelen durumu, amcası Ebu Talib'e bildirince, amcası onun kimseyle görüşmediğini ve yalan da konuşmayacağını biliyordu. Bu yüzden bunu kimden öğrendiğini sordu? Hz. Peygamber : "Bunu bana Rabb'im haber verdi." deyince Ebu Talib onun Rabb'inin hak olduğunu söyledi ve söylediklerinin doğru olduğunu tasdik etti. Ebu Talib bu söylenenin Kureys'e duyurulmamasını tembihledikten sonra yanına bir grup insan alarak Kâbe'ye gitti. Kâbe'nin gölgesinde oturan Kureys müşrikleri, Ebu Talib'in bir grup insanla beraber geldiğini görünce sevinerek birbirlerini müjdelemeye başladılar. Onlar ambargonun verdiği sıkıntıdan dolayı Resulullah'ı öldürmek için kendilerine teslim etmeye geldiklerini sanmışlardı. Ebu Talib'e: "Yaşamaları sizin ayrılığa düşmeniz ve fesada uğramanıza, öldürülmesi de barış ve birliğinizin teminine yol açacak adamın öldürülmesinin size hoş geleceği zaman işte bu andır!" demeleri üzerine Ebu Talib: "Size aramızda barışı ve birleşmeyi sağlayacak bir iş için geldik." dedi. Daha sonra da onlardan kendi aleyhlerinde yazmış oldukları sayfayı kendisine getirmelerini istedi. Resulullah'ın kendilerine teslim edileceğinden şüphe etmeyen Kureysliler sayfayı getirdiler. Dürülmüş olan sayfa Ebu Talib'in eline geçince onlara " Hak-kımızda yazdığınız sayfanız sizinle benim aramdadır." diyerek Resulullah'la aralarında geçen konuşmayı onlara anlattı. Daha sonra "Eğer yeğenimin söyledikleri doğru ise bu yaptıklarımızdan vazgeçin. Yok eğer doğru değilse, bana, onu öldürmek için size teslim etmek düşer" diyerek onlardan bu şartla söz aldı. Sayfayı açınca Resulullah (S.A.V.)'ın söylediklerini aynen gördüler. Ebu Talib ve beraberindekiler bu duruma sevindiler. Müşrikler ise daha önce yaptıkları gibi verdikleri sözden cayarak eski sözlerini tekrarladılar. Onlar bunun bir sihir olduğunu söylüyorlardı.⁽⁸²⁾ Kureysliler söz verdikleri yerden kalkmadan sözlerini inkâr etmişlerdi. Bu olay üzerine Mutim b. Adiy b. Nevfel b. Abdi Menaf ve Amir b. Luey b. Hârise'nin kardeşi Hişâm b. Amr acımasız, adı ve akrabalık bağlarını koparan sayfanın içeriğinden

(78) İbn İshâk, s. 160.

(80) İbn İshâk, s. 160; İbn Sa'd, I, 209.

(81) İbn İshâk, s. 167; İbn Sa'd, I, 209; Yakubi, I- 350- 351; İbn Kesir, III, 121; Zehebi, s. 141.

(82) İbn İshâk, s. 161; Beyhâki, II, 312; Zehebi, s. 141.

(82) İbn İshâk, s. 161- 162; İbn Hişâm, I (I-II), 377; Belâzûri, I, 234; Beyhâki, I, 313.

uzak olduklarını, bundan sonra da kendilerinin ve kabilelerinin bu müeyyidelere uyma konusunda kandırılmalarına müsaade etmeyeceklerini söylediler., Bu itiraz sahiplerine Kureyş'in ileri gelenlerinden de uyan olmuştu.⁽⁸³⁾ Bu olayın vukuundan sonra müşrikler kötülüklerini gittikçe artırdılar.⁽⁸⁴⁾ Esasen bütün bu olanlardan dolayı Kureyş'in içine fitne girmiş, insanlar onların verdiği rahatsızlıktan bunalmıştı.⁽⁸⁵⁾ Kureyş'ten birçok kimse bu ambargonun kalkmasını kalben istiyordu.

B. Ambargonun Sona Ermesi

Kureyş'ten, kendi akrabalarının göz önünde helâk olmasına gönlü razı olmayanların başında Hişam b. Amr⁽⁸⁶⁾ geliyordu. Kavmi içinde de saygın bir yere sahip olan Hişam, Nadle b. Haşim b. Abdi Menâfın ana bir kardeşinin oğlu olduğu için Haşimoğullarıyla akraba sayılırdı. Muhasara altındaki akrabalarına gizli olarak defalarca yardım yapan Hişam b. Amr bir gün Abdulmuttalib'in kızı Umm Atike'nin oğlu olan Züheyr b. Ebu Ümeyye b. el-Muğire b. Abdullah b. Ömer b. Mahzum'un yanına giderek ona: "Dayılarının alış veriştikten, evlenmekten ve emniyetten mahrum bırakıldıklarını bildiğin halde istediğini yemeye, içmeye istediğin gibi giyinmeye ve evlenmeye gönlün razı oluyor mu? diye sordu. Sonra da "Allah adına yemin ederim ki, Ebu'l- Hakem b. Hişam (Ebu Cehil)'in seni dayılarının aleyhindeki böyle bir anlaşmaya davet ettiği gibi, sende onu kendi dayıları aleyhinde bir anlaşmaya davet etmiş olsaydın, o senin bu davetine ebediyen uymazdı."⁽⁸⁷⁾ diyerek ambargonun kaldırılması için onu teşvik etti. Züheyr, ona cevap olarak: "Yazıklar olsun sana, ben yalnız başıma ne yapabilirim ki? deyince Hişam b. Amr ona: "Ben sana arkadaş olacak ikinci kişiyi buldum." diyerek kendisinin de ona yardımcı olacağını belirtti.

Züheyr'in Hişam'dan üçüncü bir arkadaş bulmasını istemesi üzerine de Mut'im b. Adiy b. Nevfel b. Abdi Menâf'a giderek ona: "Ey Mut'im, Abdi Menafogullarından iki batnın göz göre göre yok olup gitmesine razı oluyor musun? Eğer benim imkânım olsaydı o anlaşmayı sizden önce ben bozardım." demesi üzerine Mut'im de yalnız olduğunu, bu yüzden bir şey yapamayacağını söyleyince Hişam, ona da arkadaş bulunduğunu yalnız olmadığını söyledi. Hişam, Ebi'l- Buhteri b. Hişam'a da Haşimoğulları'yla olan akrabalığını ve haklarını anlatarak bu meseleden bahsetti. Ebi'l- Buhteri, "bu işten haberdar olan başka kimseler de var mı? diye sorunca Hişam da daha öncekilerin isimlerini ona saydı. Kendisinden beşinci bir kişinin bulunması

(83) İbn İshâk, s. 162.

(84) İbn İshâk, s. 162; İbn Hişam, I (I-II), 377; Beyhâki, I, 313; İbn Kesir, III, 121.

(85) İbn İshâk, s. 164.

(86) Hişam b. Amr b. Rebia b. el- Haris b. Hubayb b. Nasr (b. Cezim) b. Mâlik b. Hisi b. Amir b. Lüay.

(87) İbn İshâk, s. 165; İbn Hişam, I (I-II), 375; Belâzûrî, I, 235- 236.

istenince Zem'â b. Esved b. Muttalib b. Esed'e giderek, onunla konuştu. Ona Haşimoğulları'yla olan akrabalığından, onların kendisi üzerindeki haklarından bahsetti. Zem'â ona: "Davet edildiğimiz işte bizimle beraber hareket edecek, bize yardımcı olacak başka kimseler de var mı? diye sorunca, o da diğer arkadaşlarının isimlerini saydı. Bunun üzerine Mekke'nin üst taraflarında bulunan ve "Hatmi'l- Hacun" denen yerde buluşmayı kararlaştırdılar.⁽⁸⁸⁾

Bu kişiler anlaştıkları zamanda, tespit edilen yerde buluşarak ne yapacaklarını görüştüler. Bu sayfayı ortadan kaldırıncaya kadar, dolayısıyla da ambargoya son verinceye kadar mücadele edeceklerine dair söz verdiler. Züheyr, toplantı esnasında Kureyş'le ilk önce kendisinin konuşacağını söyledi ve dağıldılar.

Ertesi gün sabah insanlar Kâbe'nin etrafında toplaşınca Züheyr b. Ebu Ümeyye üzerinde kıymetli elbiseler giyinmiş olarak Kâbe'ye geldi. Kâbe'yi yedi defa tavaf ettikten sonra insanlara yönelerek, onlara: "Ey Mekkeliler biz yiyip, içelim, giyinip kuşanalım; Haşimoğulları ve Muttaliboğulları da alış veriş yapmaktan, evlenmekten mahrum edilerek helak olsunlar! Vallahi acımasızca ve akrabalık bağlarını koparan o sayfa yırtılmadıkça ne bir yiyecek ve içeceğin tadına bakarım, ne de yerimde dururum" dedi. Bu esnada Kâbe'nin yakınında bulunan Ebu Cehil: "Vallahi yalan söylüyorsun, bu sayfa kesinlikle yırtılmayacaktır." deyince Zem'a b. Esved, Ebu Cehil'e "En yalancı olan sensin. Vallahi biz o yazılanlara, yazıldığı zaman bile razı değildik" dedi. Hemen bunun akabinde Ebi'l- Buhteri de: "Zem'a doğru söylüyor. Biz o yazılanları ne kabul ediyoruz, ne de tanıyoruz" dedi. Mut'im b. Adiy de konuşanlara hitaben: "Sizin söyledikleriniz doğrudur. Söylediklerinizin aksini söyleyen yalancıdır. Bu sayfadan ve içinde yazılı olanlardan Allah'a sığınırız." dedi. Hişam b. Amr da arkadaşlarının söylediklerine benzer şeyler söyleyince Ebu Cehil: "Bunların tümü daha önceden başka yerde geceleyn planlanmış şeylerdir." dedi. Mut'im b. Adiy kalkarak Kâbe'de bulunan sayfayı alıp yırttı. Tüm bunlar olurken Ebu Talib de mescidin bir tarafında oturmuş olanları gözlüyordu.⁽⁸⁹⁾

Bu beş kişiden Ebi'l - buhteri hariç, diğerleri silahlarını kuşanıp Şi'b'e giderek Haşimoğulları'nı ve Muttaliboğullarını oradan evlerine çıkardılar. Bunu gören Kureyş'in elleri yanlarına düştü. Onların kendilerine teslim olmayacaklarını anlamışlardı.⁽⁹⁰⁾

(88) İbn İshâk, s. 165- 166; İbn Hişam, I (I- II), 374- 376; İbn Kesir, III, 119- 120.

(89) İbn İshâk, s. 166; İbn Hişam, I (I- II), 376; İbn Kesir, III, 120- 121.

(90) Belâzûrî, I, 236; İbn Sa'd, I, 210; Şîbli, I, 270.

SONUÇ

Hız. Muhammed (S.A.V.)'in Peygamberlik vazifesini yaparken tamamen ilahi emir gereği görevinin kapsamında meydana gelen değişiklik, İslam dinine saldıran müşriklerin de tavırlarında değişikliğe yol açmıştır. Müşrikler İslam'ı ortadan kaldırmak için Resulullah'ı öldürmeyi kesin olarak kararlaştırmışlardır. Bu kararlarını uygulayamadıklarından dolayı ambargoya başvurmuşlardır. Ambargo kapsamındakiler bu sebeple büyük zararlara uğramışlardır. Hac mevsiminde Mekke'ye inebilmişlerse de bu fırsattan yeterince faydalanmaları dahi engellenmiştir. Ticaret yapmaları engellendiğinden satın alma güçleri de zayıflamıştır. Kureyş'in başında bulunanların isteğiyle ortaya atılan bu karar, bütün toplum adına yapılmışsa da daha sonraları bunun böyle olmadığı ortaya çıkmıştır

Ambargonun kaldırılmasında aktif rol alanlar, ambargonun uygulanmasına karşı çıkmaktadır. Akrabalarının ölümüne mani olan bu insanlar aynı zamanda muhasara altındakilerle akrabadır. Bu kişilerin değişik kabilelere mensup olması Kureyş liderlerinden ambargo taraftarı olanların cesaretini kırmıştır. Bunun için anlaşma metninin yırtılması olayında fazla bir tepki gösterememişlerdir.

Ambargo esnasında Hz. Ömer, Hz. Hamza ve Ebu Talip gibi kişilerin dışarı çıkabildiğini öğrenmekteyiz. Haşimoğulları'nın ambargodan kurtulmalarıyla müslümanların karşılaştıkları kötülüklerde azalma olmamıştır. Hz. Peygamber ambargo esnasında da İslam'ı tebliğ vazifesini hiç aksatmadan yürütmüştür.

BİBLİYOGRAFYA

- el- Belazûri, Ahmed b. Yahya; Ensabu'l- Eşraf, Thk. : Muhammed Hamidullah, Mısır, 1959.
- el- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el- Hüseyin (458/ 1065); Delâilu'n- Nübüvve, Nşr. : Abdulmu'ti Kal'aci, Beyrut, ts.
- Canan, Mehmet Zeki; İslam Tarihi, İstanbul, 1977.
- Corci Zeydan (1914); İslam Medeniyeti Tarihi, Müt. : Zeki Meğamiz, İstanbul, 1971.
- ed- Diyarbekrî (990/ 1582); Tarihu'l- Hamis fi Ahvâli Enfesi Nefis, Beyrut, ts.
- Doğuştan günümüze Büyük İslam Tarihi; Yıldız, Hakkı Dursun, Çağ Yayınları, İstanbul 1992.
- Ebu Zehra, Muhammed; Son Peygamber Hz. Muhammed, Terc. Mehmet Keskin, İstanbul, 1993.
- Filibeli, Ahmed Hilmi- Ziya Nur; İslam Tarihi, 2. Baskı, İstanbul, 1982.
- Hamidullah, Muhammed; İslam Peygamberi I -II (5. Baskı), çev. Salih Tuğ, İrfan Yayınları, İstanbul, 1993.
- el- Halebi, Ali b. Burhaniddin (1044/ 1034); es- Siretü'l- Halebiyye, Beyrut, ts.
- Heykel Muhammed Hüseyin; Hz. Muhammed Mustafa, çev. : Ömer Rıza Doğrul, 2. Baskı, İstanbul, 1948.

- Hodgson, Marshall G.S. ; İslâm'ın Serüveni (The Venture Of İslâm), İz Yayıncılık, İstanbul, 1995.
- İbnü'l- Cevzî, Ebu'l- Ferec Abdurrahman (597/ 1200); el- vefa bi Ahvali'l- Mustafa, Thk. : Muhammed Zûhri en- Neccar, Riyad, ts.
- İbnu'l- Esir, İzzuddin Ebu'l- Hasan Ali b. Ebi'l- Kerem Muhammed (630/ 1232); el- Kâmil fi'l- Tarih, Bulak, 1290/ 1873.
- İbn Haldun, Abdurrahman b. Muhammed (808/ 1406) : Tarihu İbn Haldun, 2. Baskı, Beyrut, 1408/ 1988.
- İbn Hazm, Muhammed b. Ali b. Ahmed b. Said (456/ 1063); Cevamiu's- Sire, Thk.: İhsan Abbas, Nasireddin el- esed, Faysalâbâd, 1401/ 1981.
- İbn Hişâm, Ebu Muhammed Aldulmelik (218/ 833); es- Siretü'n- Nebeviyye, Thk. : Mustafa es- Sekâ, İbrahim el- Ebyarî, Abdulfazîz Şiblî, Mısır, ts.
- İbn İshak, Muhammed b. İsa b. Yesâr(151/ 768); Siretü İbnî İshak (Kitabu's- Siyer ve'l- Meğazi), Thk. Süheyl Zekkâr, 1. Baskı, Kum,1978.
- İbnu'l- kesir, Ebul- Fida İsmail (774/ 1372); el- Bidâye ve'n- Nihâye, Mısır, ts.
- İbn Sa'd, Muhammed (230/ 844); el- Tabakatu'l- Kübrâ, Beyrut, ts.
- Kapar, M. Ali; Hz. Muhammed (S.A.V.)'in Müşriklerle Münasebetleri, İstanbul, 1993.
- Köksal, Mustafa Asım; İslâm Tarihi, Hz. Muhammed ve İslâmiyet, Mekke Devri, İstanbul, 1981.
- Mahmud Es'ad, Seydişehirî; Tarih'i Dini İslâm, sad.: A. Lütfi Kazancı_ Osman Kazancı, İstanbul, 1983.
- es- Sabûni; Safvetü't- Tefasir, Terc. : Sadreddin Gümüş, Nedim Yılmaz, İstanbul, 1995.
- Şiblî, Mevlana; İslâm Tarihi (Asr- ı Saadet), Terc. Ömer Rıza Doğrul, İstanbul 1346/ 1968.
- Ünlü, Nuri; Ana Hatlarıyla İslâm Tarihi, İstanbul, 1984.
- Watt, W. Montgomery; Hz. Muhammed Mekke'de, çev.: M. Rami Ayas, Azmi Yüksel, Ankara, 1986.
- Yakubi, Ahmed b. Ebî Ya'kub b. Câfer b. Vehb (294/ 897); Tarih, Thk. : Abdu'l- Emir Mihna 1. Baskı, Beyrut, 1413/ 1993.
- Zehebi, Muhammed b. Ahmed b. Osman (748); es- Siretü'n- Nebeviyye, 2. Baskı, Thk.: Husameddin el- Kudsî, Beyrut, 1402/ 1982.